

Výbor vyzýva Komisiu, aby vytvorila špecifickú rozpočtovú kapitolu pre ženské organizácie občianskej spoločnosti v afrických, karibských a tichomorských štátoch.

7.9 Všeobecnejšie povedané, je dôležité vytvoriť rýchle kanály pre ženské skupiny, a to s ohľadom na spôsobilosť neštátnych činiteľov aj na prístup k finančným prostriedkom.

7.10 Vzdelávacie kurzy zamerané na podporu aktivít ženských skupín, ktoré fungujú na miestnej úrovni, by mohli byť v kontexte Zmluvy z Cotonou, potvrdené ako užitočný nástroj pri realizácii tejto zmluvy.

7.11 Výbor sa zaväzuje, že bude podporovať organizovanie seminárov zameraných na identifikáciu a pohľad do hĺbky na

témy súvisiace s postavením a účasťou žien v afrických, karibských a tichomorských štátoch.

7.12 Výbor bude vyžadovať rovnakú účasť ženských delegácií na týchto seminároch a bude podporovať stretnutia so ženami a združeniami z afrických, karibských a tichomorských štátov a s tretími krajinami vo všeobecnosti.

7.13 Výbor sa zaväzuje, že do konca prvého polroku 2005 zorganizuje konferenciu s vyššie spomenutými činiteľmi. Cieľom uvedeného bude propagovanie úlohy žien v rozhodovacom procese, identifikovanie prekážok a definovanie stratégií založených na názore na proces rozvoja samotných činiteľov.

Brusel 15. septembra 2004

Predseda

Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru

Roger BRIESCH

Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru k téme „K 7. rámcovému programu pre výskum: potreba výskumu v rámci demografických zmien – kvalita života v starobe a potreba technológií“

(2005/C 74/09)

Európsky hospodársky a sociálny výbor sa 29. januára 2004 podľa článku 29 odseku 2 Vnútorneho poriadku rozhodol vypracovať stanovisko k téme: „K 7. rámcovému programu pre výskum: potreba výskumu v rámci demografických zmien – kvalita života v starobe a potreba technológií“.

Špecializovaná skupina pre vnútorný trh, výrobu a spotrebu, poverená prípravou úloh, prijala stanovisko dňa 14. júla 2004. Spravodajkyňou bola pani HEINISCH.

Výbor na svojom 411. plenárnom zasadnutí dňa 15. a 16. septembra 2004 (schôdzi z 15. septembra) so 144 hlasmi za, 1 hlasom proti, 2 členovia sa hlasovania zdržali, schválil nasledujúce stanovisko:

1. Zhrnutie

Zdôvodnenie

1.1 Vzhľadom na demografický obrat, šance a riziká kvality života rastúceho počtu starších ľudí v Európe, Výbor navrhol

(a) zaradiť vzorovú akciu k tejto tematike do 7. výskumného rámcového programu a

(b) prijať sprievodné opatrenia, aby sa vytvorili podložené rozhodujúce predpoklady pre včasné politické plánovanie, rozhodovanie a rokovanie na európskej ako aj na národnej úrovni.

Biologické, psychologické, sociálne, kultúrne, technologické, ekonomické a štrukturálne aspekty starnutia sú navzájom úzko prepojené. Zároveň k starnutiu dochádza v konkrétnom priestorovom a spoločenskom kontexte. Tento kontext je v Európe charakterizovaný výraznými geografickými, kultúrnymi a sociálno-štrukturálnymi protikladmi. Obidva aspekty – mnohorakosť dimenzií procesu starnutia ako aj rozdielne podmienky, za akých k nemu dochádza – nie sú v súčasných výskumných programoch zohľadnené. Iba takto široko a dlhodobo koncipovaný výskum by mohol poskytnúť fundované podklady pre plánovanie a rozhodovanie, ktoré sú potrebné v najrozličnejších spoločenských oblastiach a na všetkých úrovniach rozhodovania vzhľadom na zmeny vo vekovej štruktúre obyvateľstva.

K bodu (a) je potreba výskumu potrebná predovšetkým vzhľadom na

- hospodársku a finančnú politiku (4.1)
- prácu a zamestnanosť (4.2)
- reálny život starších ľudí (4.3)
- sociálne prostredie (4.4)
- celoživotné vzdelávanie (4.5)
- zachovanie zdravia a starostlivosť o zdravie (4.6)
- nové technológie (4.7)
- zhodnotenie, prepojenie a doplnenie existujúcich vedomostí (4.8).

Multidimenzionalita procesu starnutia ako aj rôzne kultúrne, ekonomické a štrukturálne podmienky, za ktorých sa uskutočňuje, spôsobujú nevyhnutnosť dlhodobého, multi- a interdisciplinárneho výskumu.

K bodu (b) sa považujú za dôležité predovšetkým nasledujúce sprievodné opatrenia na zabezpečenie rešpektovania článku 85 Európskej ústavy, ktorá garantuje všetkým starým občanom EÚ právo na dôstojný život a aktívnu účasť na občianskych a rozhodovacích procesoch:

- aplikácia „otvorenej metódy koordinácie“, aby sa zaujal jednotný prístup k ukazovateľom kvality života starších ľudí v Európe a vytvorila jednotná klasifikácia týchto indikátorov, aby sa umožnila výmena skúseností, medzeurópske porovnávanie a vzájomné vzdelávanie, urýchlil dialóg medzi zástupcami organizovanej občianskej spoločnosti a príslušnými generálnymi riaditeľstvami Komisie (ďalej len GR) a za účelom vytvorenia dohody o spoločných hodnotových predstavách so zreteľom na starnúcu spoločnosť.
- zriadenie spoločného pozorovateľského orgánu - observatória (European Observatory) na vybudovanie Európskej agentúry pre otázky starnutia (European Agency on Ageing) a databanky na vytváranie, prepojenie a odovzdávanie vedomostí na zlepšenie otvorenej metódy koordinácie a na odvodenie dôsledkov potrebných pre prax a politiku;
- zriadenie kategórie „skupina starších ľudí“ v EHSV;
- workshopy a konferencie, aby sa zväčšili znalosti o demografickom obrate a naliehavosť preventívnych a sprievodných opatrení, posilnilo sebavedomie, čo najviac dali na vedomie výsledky výskumu a urýchlila výmena medzi „starými“ a „novými“ členskými štátmi.

Cieľ:

Vytvorenie rozsiahlej vedomostnej základne:

- pre politické opatrenia na zachovanie a v prípade potreby zvýšenie kvality života dnešných a budúcich generácií starých ľudí,

- na posilnenie hospodárskeho rozvoja a konkurencieschopnosti Európy vzhľadom na potenciál, ktorý so sebou prinášajú demografické zmeny.

2. Úvod

2.1 Demografická zmena štruktúry obyvateľstva je jedným z najväčších historických úspechov a zároveň aktuálnou výzvou našej doby. Ešte nikdy nemohli celé generácie tak oprávnené ako v súčasnosti dúfať a očakávať, že prežijú veľa rokov trvajúce obdobie staroby. Z tohto novo vzniknutého obdobia života vyplývajú rozmanité pozitívne tvorivé možnosti, ale aj celkom nové individuálne a spoločenské úlohy. Vo väčšine európskych krajín má veľa starších ľudí k dispozícii dostatočný príjem a potrebné fyzické a kognitívne kompetencie, aby mohli samostatne a uspokojivo prežiť zvyšné roky. Z toho vyplývajú nové príležitosti pre hospodársky a spoločenský rozvoj. So zvyšujúcim sa vekom však rastie aj riziko klesajúcich fyzických, sensorických a kognitívnych kompetencií, a tým funkčných obmedzení. Okrem toho žijú v spoločnosti aj také skupiny, ktoré nemajú k dispozícii dostatočné materiálne, sociálne a osobné zdroje, aby mohli prežiť dôstojnú starobu. Toto sa týka predovšetkým veľkého počtu osamelo žijúcich starších žien. Aj medzi európskymi krajinami existujú z tohto hľadiska veľké rozdiely. Kvôli posunutiu štruktúry starnutia je k tomu potrebné vo všetkých krajinách rozdeľovanie prostriedkov, ktoré sú k dispozícii a prispôbenie zdravotných a sociálnych systémov. Starnutie obyvateľstva sa týka – aj keď v trochu rozdielnom časovom priebehu – všetkých krajín Európskej únie. Vo svojej správe o činnosti EHSV 2000-2002 predseda píše (strana 69):

2.2 „Výbor ďalej poukázal na obavy vzbudzujúci, predpokladaný vývoj obyvateľstva, ktorý má dopad predovšetkým na zamestnanosť, zdravie a dôchodok.“

2.3 Tento vývoj je východiskovým bodom danej iniciatívnej správy k potrebe výskumu v oblasti „Demografický obrat – kvalita života v starobe a potreba technológií“, ktorým sa navrhuje zaradiť vzorovú akciu k tejto tematike do 7. výskumného rámcového programu. Obsahuje dva samostatné, ale úzko prepojené aspekty: Po prvé, demografický obrat ako taký, ktorý je na jednej strane zapríčinený poklesom miery pôrodnosti a s tým súvisiacou zmenou rodinných štruktúr, a na druhej strane rastúcou priemernou dĺžkou života obyvateľstva. Po druhé, starnutie a staroba ako samostatné obdobie života s vysokým potenciálom na sociálne, kultúrne, organizačné, technologické a ekonomické inovácie, ale aj riziká. Pre obidva aspekty existuje potreba výskumu nielen so zreteľom na celospoločenské dôsledky a zodpovedajúcu politickú potrebu konať (makro-úroveň) ako aj na dôsledky a zodpovedajúcu potrebu konať na zabezpečenie kvalitného života starších občanov, pričom sa musia stále zohľadňovať špecifické rozdielne životné situácie pre obe pohlavia (mikro-úroveň).

3. Pozadie a odôvodnenie iniciatív

3.1 Na základe historicky nového demografického obratu a s tým súvisiacimi zmenami štruktúr obyvateľstva a sociálnymi štruktúrami existuje zvýšená potreba poznania, aby sa mohli odhadnúť dôsledky na celospoločenský vývoj a vytvoriť podložené rozhodujúce predpoklady pre včasné politické plánovanie, rozhodovanie a rokovanie nielen na národnej, ale aj na európskej úrovni. Stanoviská EHSV a správy Komisie k politike zamestnanosti ⁽¹⁾, k sociálnej integrácii ⁽²⁾, zdravotnej starostlivosti, celoživotnému vzdelávaniu ⁽³⁾, atď. taktiež ukazujú týmto smerom.

3.2 Takáto báza poznatkov zároveň tvorí predpoklad pre sociálne, kultúrne, organizačné, ekonomické a technologické inovácie, ktoré po prvé, zachovávajú kvalitu života starších ľudí a po druhé, môžu prispieť k odľahčeniu zdravotných a sociálnych systémov. Obzvlášť rýchlo narastajúci počet ľudí s vysokým vekom a – ktorý je tým šťastí podmienený – súčasná existencia viacerých generácií starších vyžaduje aj celkom nové služby a zamestnania.

3.3 Projekty, ktoré sa v 5. výskumnom rámcovom programe vo vzorovej akcii „Starnutie obyvateľstva“ (Key Action 6 – Kľúčová činnosť 6) v rámci Tematického Programu „Kvalita života a manažment prirodzených zdrojov“ podporili, už priniesli sériu dôležitých samostatných výsledkov k tejto tematike. GR pre výskum nedávno publikovalo hodnotiacu správu v polovici sledovaného obdobia, s predbežnými závermi a skúsenosťami s touto multidisciplinárnou Kľúčovou činnosťou. Uskutočnenie výsledkov projektu telematického programu môže rovnako prispieť k zvýšeniu kvality života starších ľudí a postihnutých osôb. Celkový návrh, tak ako bol zastúpený v programe-Telematik koncom 90-ych rokov, sa však všeobecne ešte nepresadil.

3.4 V 6. výskumnom rámcovom programe sa podpora výskumu o starnutí obyvateľstva a individuálnych a spoločenských dôsledkoch tohto procesu vedie ďalej len v niekoľkých vedľajších oblastiach ťažiska „Life Sciences, genomics and biotechnology for health“ (Biológia, genetika a biotechnológia pre zdravie) (priorita 1), „Information society technologies“ (Technológie informačnej spoločnosti) (priorita 2), „Citizens and governance in a knowledge-based society“ (Občania a riadenie v spoločnosti založenej na poznatkoch) (priorita 7) a

⁽¹⁾ KOM(2004) 146 final; Smernica 2000/78/ES Rady zo dňa 27. novembra 2000 k stanoveniu všeobecného rámca na uskutočnenie rovnakého prístupu v zamestnávaní a povolani (27.11.00); Oznámenie Komisie k účinnejšiemu presadeniu európskej stratégie týkajúcej sa zamestnávania, Dodatok 1, 26.3.2004 KOM(2004) 239 s koneč. platn.; http://europa.eu.int/comm/employment_social/fundamental_rights/legis/legln_en.htm.

⁽²⁾ Rozhodnutie 2000/750/ES Rady o akčnom programe Spoločenstva na boj proti diskriminácii (2001-2006) (27.11.00); http://europa.eu.int/comm/employment_social/fundamental_rights/index_en.htm; Stanovisko EHSV Vestník C 284 zo dňa 14.9.1998; Booklet EESC-2000-018 „Jobs, Learning and Social inclusion: The work of the European EESC“ (Pracovné miesta, vzdelávanie a sociálne zaradenie: Práca EHSV).

⁽³⁾ Rozhodnutie Rady zo dňa 27. júna 2002, č. 2002/C 163/01, Vestník C 163 zo dňa 9.7.2002; KOM(2002)678 s koneč. platn. (november 2001); porovnaj aj COM(2004) 156 final.

„FTE na podporu politiky a plánovania v predchádzaní na budúcu potrebu vedy a nových technológií“ (priorita 8), ako aj ERA-NET.

3.4.1 Dajú sa očakávať dôležité politicky relevantné poznatky obzvlášť z projektov, ktoré v súčasnosti prebiehajú v rámci priority 8, teda projektov o demografickom pohľade do budúcnosti a o zdravotných nákladoch a výdavkoch so zreteľom na aspekt starnutia. Špeciálnym strategickým cieľom v IST-programe je podpora integrácie starších ľudí a postihnutých občanov do informačnej spoločnosti. Aj v tejto oblasti už existuje mnoho užitočných výsledkov a nádejných projektov s veľkými konzorciami a priemyselnou účasťou. Napriek tomu je i naďalej potrebné vynaložiť veľké úsilie, aby sa ešte zaplnili existujúce medzery. Ako osobitý ťažisko sa však už viac „Starnutie obyvateľstva“ v rámci tematických priorít nejaví.

3.5 Dá sa preto očakávať, že v 5. a 6. výskumnom rámcovom programe podporované medicínsko-biologicky orientované projekty, prinesú veľký pokrok v oblasti vedy so zreteľom na fyziologické a biologické procesy starnutia, na boj s chorobami, podporu a zachovanie zdravia.

3.6 Poznatky v tejto oblasti sú nesporne dôležité. Nemôžu však riešiť ani problémy, ktorým starší občania musia čeliť, ani v blízkej budúcnosti prispieť k zvládnutiu spoločenských úloh, ktoré spôsobuje rastúci počet starších občanov a predovšetkým rastúci počet občanov s vysokým vekom, ktorí v európskych spoločnostiach vystupujú ako celok. Na základe relatívne nízkeho počtu pôrodov klesol podiel mladých ľudí (mladších ako 20 rokov) na celkovom počte obyvateľstva EÚ v období medzi 1960 a 2001 z 32 % na 23 %, zatiaľ čo podiel starších občanov (nad 60 rokov) v rovnakom období stúpol zo 16 % na 22 %. Kvocient starších, to znamená podiel v percentách obyvateľstva od 60 a viac rokov vzťahujúci sa na obyvateľstvo od 20 do 60 rokov, stúpol v tomto období z 29,5 % na 38,9 %. V nasledujúcich rokoch bude podiel starších občanov, na základe deficitu pôrodnosti posledných troch desaťročí, naďalej narastať a v roku 2020 bude predstavovať 27 % obyvateľstva. To znamená, že potom viac ako jednu štvrtinu všetkých občanov Európy budú tvoriť občania vo veku 60 rokov alebo viac ⁽⁴⁾. Počet ľudí, ktorí sa dožívajú vysokého veku pritom veľmi rýchlo stúpa (pozri aj 4.5.1). Vzhľadom na veľký dosah a v súčasnosti ešte vôbec nedohľadné následky, ktoré so sebou starnutie obyvateľstva v najrôznejších spoločenských oblastiach prinesie, je potrebné výrazne rozšíriť výskumnú perspektívu. Tak ako starnutie samotné nie je len čisto biologický proces, ale zahŕňa mnohé rozdielne aspekty v procese trvajúcom mnoho rokov, tak musí aj výskum sledovať starobu a starnutie z dlhodobého, multi- a interdisciplinárneho hľadiska. Cieľom výskumu nemusí byť len zlepšenie zdravia či predĺženie života. Radšej by malo ísť aj o to, pomocou výskumu prispieť k skvalitneniu života v dôchodkovom veku.

⁽⁴⁾ Európske spoločenstvá (2002). Európska sociálna štatistika: Obyvateľstvo, Eurostat okruh tém 3, Obyvateľstvo a sociálne podmienky. Luxemburg: Úrad pre úradné zverejnenia Európskych spoločenstiev.

3.7 Preto by sa do 7. výskumného rámcového programu mala prijať vzorová akcia k výzvam demografického obratu, ktorá doplní doterajší skôr medicínsko-biologicky orientovaný výskum o sociálno-vedeckú, kultúrnu, socio-ekonomickú perspektívu a perspektívu vedeckého pohľadu na správanie, zameranú na prevenciu v živote. Takéto celkové smerovanie výskumu musí obsahovať nielen základný výskum, ale aj aplikácie orientovaný výskum a vývoj (¹). Okrem toho by najrepresentatívnejšie európske organizácie mali zapájať starších ľudí, tak ako odporúča 2. celosvetový plán týkajúci sa starnutia, schválený v rámci Druhého celosvetového zhromaždenia o otázkach starnutia, ktorý sa konal v apríli 2002 v Madride a v stratégii, ktorá bola schválená organizáciou UNECE pri príležitosti konferencie ministrov v Berlíne v septembri 2002. Vzhľadom na zdĺhavé a komplexné politické rozhodujúce procesy je takáto podpora výskumu nanajvýš nevyhnutná. V ďalšej časti opíšeme túto potrebu pre niektoré oblasti bližšie.

4. Samotná potreba skúmania

Daná iniciatíva sa sústreďuje predovšetkým na potrebu výskumu, ktorý existuje za predpokladu demografického obratu so zreteľom na hodnotný život a starnutie európskych občanov. K tomu na jednej strane patria procesy starnutia a životné podmienky samotných starých ľudí, ktoré môžu mať v rôznych krajinách Európy odlišnú podobu. Na druhej strane sem patria práve teraz platné rámcové podmienky, ktoré sa v jednotlivých krajinách taktiež veľmi odlišujú.

Z veľkého počtu oblastí, ktorých sa zmeny štruktúry obyvateľstva dotknú, spomenieme len tie, v ktorých je potrebná veľmi veľká inovácia, a tým aj zvýšená potreba výskumu v spolupráci rôznych disciplín.

4.1 Potreba výskumu v oblasti hospodárskej a finančnej politiky

4.1.1 Prvý hlavný aspekt, ktorý sa na 6. výskumnom rámcovom programe v krátkosti objavil, je socio-ekonomická perspektíva týkajúca sa dôsledkov demografických zmien, ktoré podľa prieskumu GR pre hospodárske a finančné záležitosti (DG for Economic and Financial Affairs) budú príťažou. Preto je nevyhnutná spoľahlivá báza poznatkov, ktorá dovoľuje spájať údaje o príjmoch a zamestnaní s údajmi o zdraví a sociálnom správaní. Štatistiky sa musia viesť nepretržite a počas dlhšieho časového obdobia, aby bolo možné vyvodiť prognózy (na tento cieľ sú dobrými príkladmi English Longitudinal Study of Ageing [ELSA] pre zdravie a americký Retirement Survey [HRS]). Z toho vyplývajú nasledujúce otázky pre výskum:

- Demografické prognózy sú dosť nespoľahlivé, ale politici musia konkrétne naplánovať zdravotné, sociálne a starobné zabezpečenie. Ktoré údaje sú potrebné a musia sa získať, aby mohli podporiť príslušné politické opatrenia?
- Aký význam má demografická zmena na spotrebiteľské správanie a sporenie? Aké druhy správania možno očakávať a ktoré sú so zreteľom na vyššiu priemernú dĺžku života primerané?
- V čom spolu súvisí starnúce obyvateľstvo a produktivita? Aké dôsledky plynú pre produktivitu, schopnosť inovácií a podnikanie?
- Ako môžu byť využité pozitívne potenciály, ktoré vyplývajú z demografického vývoja vzhľadom na nové výroby a služby, v prospech terajších a budúcich starých ľudí a súčasne na posilnenie hospodárskeho rozvoja Európy (heslo „Knowledge Economy“ – „Hospodárstvo založené na vedomostiach“)?
- Aké ekonomické správanie možno očakávať od budúcich starších ľudí, ktorí budú zväčša zdravší, vzdelanejší a mobilnejší než dnešná generácia starších ľudí, ktorým však najmä v slabších sociálnych vrstvách hrozí zhoršenie ich situácie? (Porovnaj tiež 4.2.1 a 4.3.6).

4.2 Potreba výskumu v oblasti práce a zamestnanosti

4.2.1 Vzhľadom na posunutie starobnej štruktúry obyvateľstva a z toho vyplývajúceho potrebného rozdelenia nedostatočných zdrojov, ktoré nemôžu pribúdať v zodpovedajúcom pomere, v budúcnosti nielen podniky a sociálne bezpečnostné systémy, ale aj samotné starnúce obyvateľstvo bude odkázané na to, že pracovná sila a vedomosti starších sa budú využívať dlhšie, ako je tomu v súčasnosti (²). Je známe, že starší nie sú všeobecne menej výkonní ako mladší, ale aj že niektoré schopnosti poľavujú, zatiaľ čo ostatné pribúdajú. Z toho vyplýva nasledujúca potreba výskumu:

- V ktorých poliach pôsobnosti môžu starší zamestnanci veľmi dobre využiť svoje schopnosti aj s pribúdajúcim vekom?
- Ktoré alternatívne pracovné možnosti a štruktúry možno vytvoriť, aby zárobková činnosť ostala atraktívna aj pre ľudí vo vyššom veku? Bola by napr. práca na dobu určitú vhodnou voľbou?

(¹) KOM(2004) 9 final; porovnaj aj KOM(2002) 565 final, najmä odseky 3.3 a 4.2.

(²) Porovnaj k tomu aj stanovisko EHSV „Inovačná politika“, Vestník C 10 zo dňa 14.01.2004 (KOM(2003)112 s koneč. platn.), bod 4 „Všeobecné poznámky“, odsek 7.

- Ako možno zlepšiť zdravie a bezpečnosť na pracovisku, aby sme umožnili dlhšiu aktívnu účasť pracovníkov a pracovníčok v zamestnaní?
- Ako sa musia vytvárať pracovné miesta a pracovné prostredie a riadiť pracovný rytmus a organizácia práce, aby sme starším občanom umožnili optimálnu prácu? Do akej miery k tomu môže prispieť vhodná technika?
- Ako môžu byť predovšetkým dlhodobo nezamestnaní a osoby, ktoré z rôznych dôvodov (napr. kvôli výchove detí alebo opatere rodinných príslušníkov) neboli dlhší čas zamestnaní, znovu integrovaní do pracovného života?
- Z akých dôvodov sa firmy zbavujú starších zamestnancov? Prečo stúpa najmä nezamestnanosť starších žien?
- Aké prekážky existujú, pokiaľ ide o dlhodobejšie zamestnanie alebo nové prijatie starších zamestnancov, a ako možno tieto prekážky odstrániť?
- Ako flexibilne sa dajú a musia vytvoriť prechody z riadneho zamestnania do dôchodku, aby boli rovnako prospešné pre starších zamestnancov podniky a príslušné sociálne zabezpečovacie systémy?
- Ako sa môže a musí uskutočniť prenos vedomostí, aby sa za mnohé roky nadobudnuté vedomosti a veľké skúsenosti starších zamestnancov mohli sprostredkovať mladším, pretože títo si „staré“ poznatky radi osvoja, integrujú do svojej „mladej“ vedomostnej úrovne, a tak môžu byť využité v ich prospech a pre potreby podniku?
- K opatreniam ďalšieho vzdelávania porovnaj odsek 4.5.

Rastúci podiel starších ľudí na celkovom počte obyvateľstva má pritom za následok potrebu rozšírenia existujúcich ako aj vytvorenie nových oblastí zamestnania. Chýbajú však informácie o tom:

v ktorých oblastiach je rozšírenie odborných spôsobilostí obzvlášť naliehavé, aby zodpovedali požiadavkám a potrebám starších ľudí, a v ktorých oblastiach sú potrebné nové polia pôsobnosti, čím by vznikli nové šance zamestnať sa.

Tento vývoj by sa mal analyzovať:

- so zreteľom na zmeny príjmových a spotrebiteľských štruktúr, ktoré súvisia s demografickou zmenou (porovnaj aj 4.1.1 a 4.3.6);
- so zreteľom na znižujúcu sa mobilitu v starobe: je potrebné premyslieť vytvorenie nových služieb v domácnosti ako napr. kaderníctvo a pedikúra, ktoré by sa mohli poskytovať v dome zákazníka, ako i služby na diaľku, ako napr. Tele-Shopping, tele- poradenstvo a podobné služby.
- K pracovno-politickým otázkam špeciálne v oblastiach zdravia a starostlivosti porovnaj odsek 4.6.

4.3 Potreba výskumu každodenného reálneho života starších ľudí

4.3.1 Starnutie nie je len biologický, ale predovšetkým aj sociálny proces. Tieto sociálne rámcové podmienky vyzerajú v rôznych krajinách Európy a medzi nimi veľmi odlišne. Týka sa to na jednej strane makro-úrovne historicky vytvorených politických a sociálnych systémov a na druhej strane mikro-úrovne individuálnych biografii a prostriedkov. Primerane k tomu existuje rozdiel v podmienkach starnutia a staroby pre jednotlivé skupiny obyvateľstva. Spomínané rozdiely – či už vo vzťahu s inými predpokladmi žien a mužov, biografickými a/alebo odbornými skúsenosťami, či materiálnymi životnými podmienkami atď. - sa musia pri výskume každodenného reálneho života starších ľudí zohľadniť.

4.3.2 Medzi európskymi krajinami existujú veľké rozdiely čo sa týka klímy, topografie, hustoty a formy osídlenia, dopravnej infraštruktúry, zabezpečenia sociálnej starostlivosti a mnohých ďalších aspektov, ktoré ovplyvňujú možnosti individuálneho života a aktívnu spoločenskú účasť. Niektoré krajiny poskytujú minimálne dôchodky, ktoré tvoria dostatočný finančný základ na uspokojivý život v starobe, v ostatných krajinách postačuje dôchodok neraz len na pokrytie základných potrieb. Veľké rozdiely existujú v rámci jednotlivých krajín a medzi nimi, ako aj v rámci veľkých skupín starších ľudí.

- Aký vplyv majú rôzne sociálne systémy európskych krajín na kvalitu života starších občanov?
- Aké preventívne opatrenia by mohli napraviť ujmy, ktoré starším ľuďom spôsobuje sťažený prístup k výhodnému ubytovaniu, pohodlným dopravným prostriedkom, kultúrnym ponukám, zdravšej výžive a/alebo novým technológiám a tým zhoršuje kvalitu ich života?
- Ako sa dá zabezpečiť vzhľadom na krátenie sociálnych dávok a dávok v zdravotníctve predovšetkým kvalitný život pre tých starších ľudí, ktorých fyzickú a sociálnu existenciu ohrozuje chudoba, chronické ochorenia, nedostatočné vzdelanie či jazykové vedomosti alebo iné chýbajúce prostriedky?
- V akých podmienkach žijú ľudia, ktorí si (už) nedokážu zabezpečiť vlastnými silami samostatný chod života? Aké predpisy existujú v európskych členských štátoch pre tieto osoby a aké opatrenia sú potrebné na hájenie ich záujmov?
- Za akých predpokladov žijú starší ľudia v domovoch dôchodcov/inštitúciách? V akej podobe sú zastúpené ich záujmy?

— Aké podmienky pre prevenciu, zabezpečenie a opateru pacientov trpiacich Alzheimerovou chorobou a osôb s inými druhmi demenčných ochorení existujú v európskych členských štátoch? Aké sú možnosti a skúsenosti s rôznymi druhmi ubytovania?

4.3.3 Samostatnosť, sebaurčenie a sociálna integrácia sú dôležitými osobnými a spoločensko-politickými cieľmi. Realizácia týchto cieľov je vo vyššom a hlavne veľmi vysokom veku z viacerých dôvodov ohrozená. Po prvé, s pribúdajúcim vekom rastie riziko poškodenia zdravia. Nepriaznivé okolité prostredie a nedostatočné ekonomické prostriedky sťažujú v tomto prípade zachovanie samostatnosti a sociálnej účasti. Rovnako môžu ako bariéry pôsobiť spoločenské normy a predstavy, akými sú napríklad diskriminujúce predstavy o veku a tie môžu viesť k vylúčeniu z dôležitých spoločenských oblastí. Oproti negatívnemu obrazu staroby však stojí fakt, že prevažná väčšina starších ľudí môže viesť svoj život dlhé roky samostatne a nezávisle. Významný je okrem toho ich prínos pre rodiny a spoločnosť, tým že medzigeneračnou (sociálnou a finančnou) podporou i dobrovoľnou prácou prispievajú do politických, odborových a cirkevných spoločenstiev.

4.3.4 Aj vzhľadom na mnohé nepriaznivé vonkajšie okolnosti a zdravotné problémy starší ľudia disponujú veľkou mierou psychologických schopností, ktoré im pomáhajú tieto ťažkosti prekonávať. Táto vnútorná rovnováha je však ohrozená, ak sa problémy nahromadia.

— Kedy a akým spôsobom je potrebné zasiahnuť, aby sa zabránilo preťaženiu starších ľudí a namiesto toho ich podporovať v prekonávaní kritických životných situácií?

— Aké opatrenia sú potrebné na uspokojenie a pokrytie bazálnych k základným potrebám smerujúcich dimenzií akými sú psychologická potreba bezpečnosti, rodinných a iných medziludských vzťahov a sociálna integrácia?

4.3.5 Veľká väčšina starnúcich ľudí môže prežiť približne 20 až 30 rokov trvajúce obdobie staroby pomerne v dobrom zdraví a aktivite. Na základe ich historickej novoty doteraz však existuje len málo vzorov na vytvorenie tohto obdobia. Spomedzi oblastí, v ktorých sú starší občania v súčasnosti činní a sú dôležitým spoločenským, sociálnym a ekonomickým prínosom – okrem iného v platenom a/alebo dobrovoľnom zamestnaní v politických, odborových a cirkevných organizáciách, v podporovaní, vzdelávaní a výchove mladých ľudí atď. – existujú sotva spoľahlivé a európsky porovnateľné čísla.

— Čo možno vytvoriť v poliach pôsobnosti, ponukách ďalšieho vzdelávania, formách účasti a možnostiach stretávania, ktoré prispievajú k tomu, aby pozitívny potenciál tohto obdobia života mohol využiť každý jednotlivec rozumne a pre spoločnosť produktívne?

— Nakoľko sa odlišujú záujmy, skúsenosti, potreby a schopnosti starších mužov a žien? Akými spôsobmi je možné a potrebné prispôbiť sa týmto rozdielom?

— Ako môžu byť starší občania priamo alebo prostredníctvom organizácií, ktoré ich zastupujú, zúčastnení na rozhodovacích procesoch na najrôznejších celoštátnych a európskych úrovniach, ktoré sa týkajú ich práva na dôstojný a nezávislý život a účasť na spoločenskom a kultúrnom živote tak, aby sa článok 25 skutočne presadil?

— Aká je potreba medziregionálnej a cezhraničnej mobility u starších ľudí, najmä u starších migrantov, a ako možno uľahčiť uspokojenie tejto potreby (podobne ako u pracovníkov)?

4.3.6 O starnutí spoločnosti sa vo veľkom diskutuje len ako o probléme, záťaži a z aspektu stúpajúcich sociálnych a zdravotných nákladov. Naproti tomu existujú aj pozitívne aspekty, ktoré si sotva uvedomujeme a o ktorých máme len málo informácií. K tomu patrí napríklad to, že starší obyvatelia už viac pracovný trh nezatažujú, ale ako spotrebitelia naďalej prispievajú k ekonomickému rozvoju.

— Čím sa odlišujú príjmové a spotrebiteľské štruktúry a spotrebiteľské potreby starších ľudí od mladých ľudí?

— Aké zmeny možno očakávať v spotrebiteľskom správaní s ohľadom na dorastajúce generácie?

— V ktorých oblastiach sa nachádza mimoriadny inovačný potenciál, aby sa v budúcnosti bolo možné ľahšie prispôbiť špecifickým potrebám starších občanov?

— Porovnaj k tomu aj odsek 4.1.1 a 4.2.1

4.3.7 Vychádzajúc z aktuálnych diskusií o problémoch so zdravotným zabezpečením, dôchodkovým financovaním a – v niektorých krajinách – s eutanáziou, sa v súčasnosti mnohí starší občania cítia skôr ako záťaž než ako vážení občania spoločnosti.

— Ako môžu starší občania podávať duševné a materiálne výkony, ktoré vykonávajú v najrôznejších spoločenských oblastiach, viditeľnejšie a lepšie ocenené?

- Aké spoločensko-politické opatrenia je potrebné urobiť, aby starší občania už viac nemali dôvod domnievať sa, že sú už len „nepotrebným bremenom“?
- Ako je možné všeobecne zmeniť negatívny postoj voči starobe, aby bolo možné viac akceptovať starobu a pozitívnu kultúru starnutia? Ako možno vzbudiť u mladých ľudí väčšie porozumenie voči starším občanom a podporiť vzájomnú konverzáciu nielen v rámci ale aj medzi generáciami? (porovnaj aj 4.5.2).
- Ako možno dosiahnuť diferencovanejšie zobrazenie staroby v médiách?
- Smrť a umieranie sú aj naďalej tabu, zároveň však nevytvárajú žiadny bezvýznamný ekonomický faktor. Ako možno zabrániť čistej komercializácii úmrtia a namiesto toho vytvoriť eticky zodpovedajúcu kultúru umierania?
- Na čo by sa pri modernizácii bytov malo všeobecne prihliadať, aby sme vo vlastnom byte mohli zostať bývať čo najdlhšie?
- Aké architektonické alebo technické prispôbovacie opatrenia pri špecifickom poškodení (nedoslýchavosť, poškodenie zraku, obmedzenie pohybu, demencia) by mohli prispieť k zachovaniu samostatnosti?
- V akej podobe môžu prispieť predovšetkým inovatívne koncepty v oblasti „inteligentného bývania“ k dlhšiemu samostatnému vedeniu života a domácnosti?
- Aké pozitívne skúsenosti v týchto oblastiach už v Európe existujú? Aké poučenie z toho možno vybrať?

4.4 Potreba výskumu sociálneho prostredia

4.4.1 Sociálne prostredie starších ľudí sa dramaticky mení s prichádzajúcimi rokmi: Kvôli malej miere pôrodnosti, neskorému zakladaniu rodín a vysokým rozvodovým poplatkom zaniká tradičná sieť rodinných vzťahov. Zároveň, na základe narastajúcej priemernej dĺžky života môže stále častejšie súčasne žiť až päť generácií jednej rodiny („rodiny typu tyčí na upevnenie fazule“).

- Aký následok majú takéto zmeny na sociálnu integráciu a spoločenskú účasť starších občanov?
- Môžu dorastajúce generácie viac doplácať na „nerodinné“ vzťahy a sú tieto únosné aj v prípade nevyhnutných sociálnych dávok?
- Aké sociálno-politické opatrenia a/alebo organizačné a technické inovácie môžu prispieť k podpore rodinných a nerodinných systémov, aby podporili ich zaťažiteľnosť a trvanie?

4.4.2 Z časového rozpočtu a štúdií týkajúcich sa duševnej pohotovosti je známe, že s pribúdajúcim vekom trávim ovela viac času v domácnosti a primerane k tomu ubúdajú vonkajšie aktivity.

- Ako môžu byť byty – predovšetkým prenajaté byty vo väčších starých objektoch, ale aj rodinné domy – čo možno s najnižšími nákladmi vybavené tak, aby v nich starší občania aj pri narastajúcom telesnom, senzoricom alebo kognitívnom poškodení mohli zostať samostatne bývať a ak by to bolo potrebné, boli by v opatere?

4.4.3 Nevyhnutnosť musieť odísť do domova dôchodcov pri zhoršení zdravotného stavu, je pre mnohých starších ľudí hroznou predstavou.

- Aké atraktívne a preda zaplatiteľné alternatívy existujú, ak sa vlastný domov stane záťažou a už viac nedokážeme viesť samostatný život?
- Aké skúsenosti sa doteraz dosiahli s novými obytnými formami ako napr. „ubytovanie s poskytovaním starostlivosti“? Aké rámcové podmienky vedú k úspechu alebo neúspechu takýchto a podobných alternatív?

4.4.4 Technické prístroje, systémy a služby môžu byť v starobe veľkou pomocou pri prekonávaní každodenných problémov. Často však nie sú prispôbené potrebám starších ľudí. Prístroje sa môžu vyrábať podľa princípu „Design for All“ (Dizajn pre všetkých) a mohli by sa flexibilne prispôbiť rôznym užívateľským skupinám. To znamená, že zapojenie budúcich užívateľov do procesu vývoja je rozhodne nevyhnutné na zvýšenie kvality produktov a služieb. Odporúčame tu preto konzultáciu s reprezentatívnymi európskymi organizáciami seniorov, ako i samotnými staršími ľuďmi a ich aktívnu spoluprácu, aby bolo možné dosiahnuť stálu výmenu názorov (sociálny audit) s ohľadom na skutočné potreby starších ľudí.

- Čo musia vedieť výrobcovia a dizajnéri o nasadení a o metóde „Design for all“ ako aj o schopnostiach, obmedzeniach, potrebách a názoroch starších občanov, aby mohli technické produkty primerane prispôbiť a aby tieto mohli starší občania akceptovať a lepšie využiť? Čo sa s vekom mení a čo sa možno zmení s novými generáciami starších ľudí?
- K akým zmenám dochádza, keď ľudia starnú, a k akým zmenám môže dojsť v prípade nových generácií starších ľudí?

- Ako by sa dali meniace schopnosti a potreby starších občanov viac ako doteraz zapojiť do výroby „Mainstream“ - technológií (technológií hlavného prúdu)? Aké politické opatrenia sú vhodné na zabezpečenie vyššej účasti priemyslu a hospodárstva na realizácii cieľa „Design for all“?
- Ako sa dá účinne zabezpečiť účasť užívateľov na vývoji technických prístrojov?

Z toho vyplýva, že sa musí presnejšie preskúmať, ktoré technické pomôcky sa naozaj budú používať a ktoré rámcové podmienky sú potrebné pre skvalitnenie života starších ľudí:

- Akým spôsobom ich môžu starší občania pri každodenných požiadavkách podporovať? Akým spôsobom môžu v prípade potreby ošetrovania alebo demenčných ochorení nielen formálne, ale aj neformálne podporovať opatrovateľské sily a služby?
- Ktoré etické aspekty sa musia pritom zohľadniť (napr. keď sú starí ľudia popletení), aby sa vylúčilo porušenie súkromnej sféry napríklad pomocou technickej kontroly?
- Aké inovačné možnosti ponúkajú nové technológie a ako sa dlhodobo prejavuje ich používanie? Aké sociálne sprievodné opatrenia sú potrebné, aby prispeli k zvýšeniu kvality života a spoločenskej účasti starších ľudí a nevedli k sociálnej izolácii?

4.4.5 Fyzické, sociálne a kultúrne činnosti prispievajú ako je známe k zdravému a uspokojivému starnutiu. Často však prekážky v prirodzenom a/alebo vybudovanom prostredí alebo chýbajúce dopravné prostriedky zabraňujú prístup k vhodným zariadeniam. Takéto problémy sú široko-ďaleko známe⁽¹⁾, mnohokrát však chýba zmena.

- Aké opatrenia sa dajú a musia urobiť v oblasti sociálneho, územného a dopravného plánovania mimoriadne naliehavo, aby obytné okolie, priestor ulíc, dopravné prostriedky, zariadenia poskytujúce služby atď. zodpovedali požiadavkám rastúceho počtu starších občanov a podporovali ich v ich samostatnosti?
- Akým spôsobom môže prispieť osobitne kvalita obytného priestoru – napríklad pomocou miest na stretnutia a vhodných dopravných prostriedkov – k sociálnej integrácii starších občanov?
- V ktorých krajinách a ktorých oblastiach sa už dosiahli pozitívne skúsenosti a ako sa dajú využiť v iných krajinách a oblastiach?

⁽¹⁾ Európska konferencia ministrov dopravy (ECMT). (2002). Doprava a starnutie obyvateľstva. Paris Cedex: OECD Publications.

4.4.6 Aj individuálne nedostatočné sociálne a finančné prostriedky a/alebo fyzické alebo senzorické poškodenia často obmedzujú prístup a účasť na vonkajších aktivitách. Práve pre takýchto ľudí – často osamote žijúce staré ženy – by bola účasť na sociálnych a kultúrnych aktivitách obzvlášť mimoriadne dôležitá, aby sa necítili osamelí.

- Aké sociálno-politické opatrenia a/alebo organizačné a technické inovácie môžu podporiť účasť chudobnejších starších ľudí v spoločnosti?

4.5 Potreba výskumu s ohľadom na celoživotné vzdelávanie

4.5.1 V spoločnosti rýchlych sociálnych, kultúrnych a technických zmien sa stáva celoživotné vzdelávanie skutočne dôležité. Toto sa týka predovšetkým starších zamestnancov, ktorých skôr získané vzdelanie už viac nepostačuje moderným požiadavkám pracovného miesta. Cieľ, vytvoriť európsky priestor celoživotného vzdelávania, sa už zdôraznil v spoločnej správe GR Vzdelávania a kultúry a GR zamestnanosti a sociálnych záležitosti ako aj v rozhodnutí Rady zo dňa 27. júna 2002⁽²⁾. Aj v tomto ohľade existuje i naďalej naliehavo potreba výskumu:

- Aký druh opatrení týkajúcich sa ďalšieho vzdelávania je pre starších zamestnancov obsahovo a metodicky obzvlášť potrebný?
- Ako sa dá zabezpečiť, aby vhodné opatrenia boli rovnako prospešné pre všetkých zamestnancov nezávisle od veku či pohlavia?

4.5.2 Potreba celoživotného vzdelávania sa však týka aj tých ľudí, ktorí sa už viac nezúčastňujú na zárobkovej činnosti. Aj oni musia mať možnosť, ďalej sa vyvíjať vo svoj osobný a spoločenský prospech.

- Ako sa tvoria a šíria vedomosti v spoločnosti založenej na poznatkoch?
- Ako sa dá lepšie podporiť celoživotné vzdelávanie starších ľudí nezávisle od ich zárobkového statusu? Aké možnosti účasti na vzdelávacích a informačných programoch týkajúcich sa témy povolania alebo kultúry už v súčasnosti v členských štátoch existujú a aké skúsenosti sa dosiahli napríklad s univerzitami 3. veku alebo so stretnutiami týkajúcich sa rôznych tematických oblastí?

⁽²⁾ KOM(2001) 678 s koneč. platn.; Rozhodnutie Rady zo dňa 27. júna 2002 č. 2002/C 163/01, Vestník C 163 zo dňa 9.7.2002

- Existuje spojitosť medzi druhom predchádzajúceho zamestnania a ďalším vzdelávaním? Dajú sa z opatrení týkajúcich sa vzdelania počas aktívneho zárobkového obdobia odvodit' dôsledky, ako by si starší občania mohli zachovať chuť učiť sa, vzdelávať sa a kultúrne žiť?
- Ako by sa dal zlepšiť prístup k možnostiam vzdelávania aj pre také skupiny obyvateľstva, ktoré doposiaľ takúto možnosť nemali a ako by sa im mohla poskytnúť kultúrna rôznorodosť?
- Akú úlohu môžu zohrávať verejnoprávne médiá, nové technológie a „e-learning“ pri zachovávaní spoločenskej úcty, sprostredkovaní vedomostí a informácií a osobného ďalšieho vzdelávania v starobe?
- Aké základné zručnosti sú v starobe obzvlášť dôležité? (porovnaj k tomu aj 4.6.1)
- Aké základné znalosti pokiaľ ide o starobu a starnutie by mali mať na druhej strane osoby a organizácie, ktoré spolupracujú so staršími občanmi? A aké vzdelávacie iniciatívy sú vhodné, ktoré by mohli prispieť k zlepšeniu porozumenia mladých ľudí voči starším občanom? (porovnaj k tomu aj 4.3.7).
- Akým spôsobom sa dá preverit' realizácia skôr prijatých opatrení, a akým sa dajú sprostredkovať pozitívne skúsenosti?
- Akým spôsobom sa musia zaviesť opatrenia a rady na zachovanie zdravia ako napr. športová, hudobno-estetická činnosť alebo zdravá výživa starších, aby sa využívali?
- Aké ďalšie opatrenia môžu prispieť k zachovaniu fyzických, sensorických, kognitívnych a sociálnych schopností?
- Predovšetkým v oblasti epidemiológie a etiológie vekom podmienených chorôb je potrebný výskum na zlepšenie možností prevencie (napr. pokiaľ ide osobitne o Alzheimerovu chorobu, a aby sa zabránilo pádom, ktoré môžu viesť k fraktúre bedrového kĺbu).
- Súrna potreba výskumu spočíva v možnostiach prevencie a udržania zdravia na pracovisku (pozri tiež 4.2.1)
- Ďalší výskum je potrebný aj vzhľadom na možnosti liečby starších ľudí a síce nielen čo sa týka bežných ochorení, typických pre starobu, ale aj čo sa týka ochorení, ktorými sa staroba vyznačuje. Mnohokrát preň chýbajú terapeutické základy pretože klinické skúšky a testovanie liečiv sa uskutočňujú zväčša len pri mladých ľuďoch. Zdravotný stav starých ľudí s týmto nie je porovnateľný, pretože starší ľudia často trpia na nie jednu konkrétnu chorobu, ale na zdravotné problémy rôzneho stupňa závažnosti v mnohých oblastiach súčasne.

— Porovnaj aj 4.6.3.

4.6 Potreba výskumu s ohľadom na zachovanie zdravia a starostlivosť o zdravie

4.6.1 Za zvlášť závažný dôsledok demografických zmien sa považuje vysoká nákladovosť sociálnych a zdravotných systémov vznikajúca rýchlo stúpajúcim počtom ľudí, ktorí dosiahli vysoký vek. V nasledujúcich 15 rokoch sa očakáva zvýšenie počtu osemdesiatročných osôb o 50 % v celej Európe, teda o 20 miliónov⁽¹⁾. Počet storočných ľudí pritom stúpa exponenciálne⁽²⁾. Výskum má preto dôležitý význam aj špeciálne vzhľadom na prevenciu, ale aj na zachovanie a obnovenie funkcionality a samostatnosti v starobe.

— Aký vplyv majú určité životné štýly z dlhodobého hľadiska na zdravotný stav všeobecne a osobitne na jednotlivé ochorenia? Ako sa dajú podporiť zdravé spôsoby správania?

⁽¹⁾ EUROSTAT (2002). Sociálna situácia v Európskej únii 2002. Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities (Kancelária oficiálnych publikácií Európskych spoločstiev).

⁽²⁾ Porovnaj Robine, J.M. & Vaupel, J. (2001). Emergence of supercentenarians in low mortality countries (Problematika storočných ľudí v krajinách s nízkou úmrtnosťou). *The Gerontologist*, 41 (špeciálne vydanie II), 212.

4.6.2 Tým, že podiel ľudí dožívajúcich sa vysokého veku stále rastie, očakáva sa v nasledujúcich rokoch enormná potreba ošetrovateľskej starostlivosti, ktorá súvisí s nárastom výdavkov zo súkromného a verejného rozpočtu. Aj vzhľadom na tieto skutočnosti je potreba výskumu niekoľkonásobná:

— Ako sa dajú a musia zlepšiť kvalifikácie a pracovné podmienky ošetrovateľov, aby ošetrovateľské povolanie ostalo i naďalej atraktívne?

— Aké externé a osobné predpoklady sa musia stanoviť, aby sa vzťah medzi ošetrovanou a ošetrojúcou osobou, teda pre všetkých zúčastnených, vyvíjal uspokojivo?

— Ako by sa dali návrhy na ošetrovanie lepšie prispôbiť potrebám a požiadavkám starších osôb vyžadujúcich starostlivosť a ako by sa dalo viac ako doteraz podporiť domáce ošetrovanie?

- Akým spôsobom môžu technické riešenia pomôcť ošetrovaným osobám a profesionálnym ošetrovateľom bez toho, aby sa narušila integrita a dôstojnosť ošetrovanej osoby?
- Aká ekonomická podpora a spoločenské uznanie sú potrebné na odbremenenie osôb opatrujúcich svojich starších príbuzných a na odbremenenie profesionálnych poskytovateľov opatrovateľských služieb? Ako môžu byť hlavne osoby opatrujúce vlastných príbuzných byť podporované aj v oblasti dôchodkového poistenia?
- Ako sa dá zabezpečiť taká starostlivosť, terapia proti bolesti a odprevádzanie na poslednej ceste, aby bol koniec života dôstojný?

4.6.3 V Európe nie sú v oblasti ošetrovateľstva vytvorené žiadne obsahové definície pojmov (ako napr. „nesamostatný“, „domáca ošetrovateľská služba“ atď.), žiadne jednotné štruktúry rôznych služieb a žiadne smernice o kvalifikácii personálu.

- Aké opatrenia by mohli viesť k jednotným jazykovým úpravám, a tým aj k väčšej transparentnosti v oblasti ošetrovateľstva?
- Aké programové, technické, geriatrické a sociálno-psychologické vedomosti a zručnosti sú pre kvalifikáciu zdravotných a ošetrovateľských služieb v celej Európe potrebné?

4.7 Potreba výskumu vzhľadom na nové technológie

4.7.1 Povestne rýchla a stále pokračujúca technizácia, hlavne zavádzanie nových informačných a komunikačných technológií (I+K) sa prejavuje vo všetkých menovaných oblastiach (4.1 až 4.6). Na pracovisku slúžia tieto technológie často ako dôvod na exklúziu starších pracovníkov. Na druhej strane štúdie dokázali, že primerané prispôbenie týchto podmienok by výkonnosť týchto pracovníkov mohlo dokonca podporiť. Tento faktor preto musí byť zohľadnený vo všetkých sférach výskumu. Zohľadnené musia byť hlavne etické aspekty ako otázka integrácie starších pracovníkov, ktorí technické inovácie nemôžu alebo nechcú používať.

4.8 Zhodnotenie, prepojenie a doplnenie existujúcich vedomostí

4.8.1 Z celoštátneho a európsky podporovaného výskumu už existujú rozmanité poznatky. Tieto vedomosti sa však väčšinou týkajú jednotlivých aspektov a boli vytvorené z hľadiska

jednotlivých disciplín. Sú veľmi rozptýlené a často sú k dispozícii len v platnom národnom jazyku. Výsledky výskumu sú často na základe rôznych kontrolných skúšok a nástrojov nekompatibilné s výsledkami z iných štúdií.

- Bolo by prospešné, keby sa tieto vedomosti dali tak spracovať, že by ich bolo možné navzájom prepojiť, systematicky porovnať a vyhodnotiť a nakoniec všeobecne sprístupniť.
- Ďalšími krokmi by bolo uskutočnenie sekundárnych analýz takto pripraveného materiálu, ako aj zosúladenie výskumných metód a nástrojov pre pokračujúci spoločný a interdisciplinárny výskum. Ako podporné opatrenie pre tento druh generovania vedomostí, ich integráciu a ďalší rozvoj sa odporúčajú na 6. výskumnom rámcovom programe novo vytvorené nástroje, napríklad „Centres of Excellence“ (Centrá zdokonaľovania) a „Networks of Excellence“ (Sieť zdokonaľovania) a „Thematic Coordination Actions“ (Tematické koordinačné akcie) (¹).

— Ďalej by bol potrebný jednotný spôsob pozorovania a evidencie ukazovateľov kvality života starších osôb v európskych krajinách, ako aj ich dlhodobé pozorovanie a dokumentácia v európskej databáze. Diferenciácia podľa pohlavia, rôznych vekových a príjmových skupín ako aj regiónov je pritom rozhodne potrebná, keďže hore spomenuté ukazovatele na zaznamenávanie životných podmienok starších pracovníkov nie sú postačujúce. Ako ďalšie ukazovatele musia byť obsiahnuté informácie o ich zdravotnom stave a zdravotných problémoch, o opatrovateľských systémoch a o potrebách špecifických pre krajinu. Je potrebné preskúmať spoluprácu s EUROSTAT.

— Na celoštátnej ako aj európskej úrovni už mnohokrát použité štatistické a ostatné podstatné znalosti naliehavo vyžadujú prepojenie a integráciu. Aj výsledky výskumu týkajúceho sa rôznych oblastí 5. a 6. výskumného rámcového programu vyžadujú integratívny spôsob pozorovania, aby sa z nich mohli odvodiť podstatné dôsledky pre prax a politiku. Je nutné čo možno najrýchlejšie rozšíriť takto integrované a spracované vedomosti.

— Aby sa výskum a politika nerobil len pre, ale aj so staršími ľuďmi, organizácie seniorov by sa v budúcnosti mali oveľa viac zapájať do nasledujúcich projektov.

5. Ciele a požiadavky

5.1 S danou iniciatívnou správou je požiadavka o zaradení vzorovej akcie do 7. výskumného rámcového programu, týkajúcej sa tematickej oblasti „Demografický obrat – kvalita života v starobe a potreba nových technológií“, oprávnená.

(¹) Porovnaj k tomu „Stanovisko Hospodárskeho a sociálneho výboru k Oznámeniu Komisie Rade, Európskemu parlamentu, Hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov – K európskemu priestoru výskumu“, Vestník. C 204 zo dňa 18.07.200

5.2 Cieľom je, prostredníctvom podpory multi- a interdisciplinárneho ako aj sociálne orientovaného výskumu starnutia, vytvoriť rozsiahle tematické spektrum:

- a) bázy poznatkov, ktorá je potrebná pre politické plánovanie a konanie, aby bolo možné inovatívne, primerane sociálne a s výhodnými nákladmi prekonať dôsledky zmien, týkajúce sa štruktúr starnutia v Európe a
- b) pripraviť také predpoklady a nástroje, ktoré sú potrebné pre získanie primeraného pohľadu a rešpektovania staroby v spoločnosti.

5.3 Dané oblasti výskumu a vzorové otázky mohli ukázať, ako úzko sú navzájom prepojené biologické, psychologické, sociálne, kultúrne, technologické, ekonomické a štruktúrne aspekty, ak ide o starnutie a starobu. Starnutie zároveň prebieha vždy v konkrétnom priestorovom a spoločenskom kontexte. Pre tento kontext sú v Európe charakteristické veľké geografické, kultúrne a sociálno-štruktúrne protiklady, nielen medzi, ale aj v rámci jednotlivých krajín. Oboje – multidimenzionalita procesu starnutia, ako aj rôzne podmienky za ktorých sa uskutočňuje – robia multi- a interdisciplinárnosť výskumu starnutia nevyhnutnou. Vychádzajúc z toho je potrebná dlhodobá perspektíva výskumu, aby sa procesy zmien mohli zaznamenať a primerane začleniť⁽¹⁾.

5.4 Len jeden takýto rozsiahlo a dlhodobo realizovaný výskum môže poskytnúť podložené základy pre plánovanie a rozhodovanie, ktoré sú v najrôznejších spoločenských oblastiach a na všetkých úrovniach rozhodovania vzhľadom na zmeny týkajúce sa štruktúry starnutia obyvateľstva potrebné. Starnutie nie je len biologicko-lekárska a technicko-ekonomická otázka, ktorú je potrebné riešiť, ale spoločenská, sociálna a kultúrna úloha, ktorú je potrebné zvládnuť.

5.5 Dodatočne okrem menovaných výskumných činností Výbor požaduje nasledujúce sprievodné opatrenia:

- Usporiadanie verejnej diskusie na tému „Demografická zmena – kvalita života v starobe“ v EHSV, medzi iným na to, aby sa počas nej navrhla štúdia efektívnosti ohľadne vytvorenia vhodnej agentúry a ďalšej eventuálne potrebnej iniciatívy.

- Zriadenie spoločnej pro-aktívnej progresívne fungujúcej agentúry (European Observatory) na zaznamenávanie ukazovateľov kvality života starších občanov v európskych krajinách, ako aj ich dlhodobé pozorovanie a dokumentácia v európskej databáze; na zostavovanie empiricky opodstatnených prognóz tohto druhu; na prepojenie a postúpenie poznatkov a odvodenie dôsledkov potrebných pre prax a politiku;
- Organizovanie workshopov a konferencií na zvýšenie poznatkov o demografických zmenách a nevyhnutnosti preventívnych a sprievodných opatrení; na zameranie povedomia na pozitívny potenciál staroby a pôsobenie proti diskriminácii starších občanov; oboznámenie čo najširšej verejnosti s výsledkami výskumu; a na podporu výmeny medzi „starými“ a „novými“ členskými štátmi.
- Ďalšie sledovanie tematiky pomocou „Otvorenej metódy koordinácie“. Vzhľadom na komplexnosť a dosah starnutia obyvateľstva a rôzne šance a výzvy, ktoré s tým súvisia, Výbor považuje túto metódu za vhodnú,
  - na iniciovanie výmeny skúseností, inter-európskeho porovnávanía, ako aj vzájomného vzdelávania,
  - na podporu dialógu medzi zástupcami organizovanej občianskej spoločnosti a príslušnými generálnymi riadiťstvom Komisie⁽²⁾,
  - definovanie spoločných cieľov,
  - na preverenie realizácie 2. celosvetového plánu (ktorý bol schválený v apríli 2002 v Madride) a implementačnej stratégie UNECE (prijatej na konferencii ministrov v Berlíne v septembri 2001) a na vytvorenie priestoru spoločných hodnotových predstáv vzhľadom na starnúcu spoločnosť.

5.6 Posledným cieľom je teda umožniť PLNOHODNOTNÝ ŽIVOT A STARNUTIE V EURÓPE nielen v súčasnosti žijúcim starším občanom a občanom, ktorí sa dožili vysokého veku, ale aj dorastajúcim generáciám starších a mladých ľudí.

Brusel 15. septembra 2004

Predseda
Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru
Roger BRIESCH

⁽¹⁾ Porovnaj k tomu znovu stanoviská EHSV Vestník C 95 zo dňa 23.04.2003 (KOM(2002) 565 final).

⁽²⁾ Oznámenie Komisie KOM(2002) 277 final.